

УДК 336.71

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ДОКАПІТАЛІЗАЦІЇ

Слободянюк Н.О., Верич Г.О.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

У статті розкрито особливості банківських інвестицій в національну економіку. Проаналізовано існуючий рівень інвестиційної активності банків України. Розглянуто основні проблеми, що впливають на рівень інвестицій в економіку. Охарактеризовано вимоги НБУ про обов'язкову докапіталізацію і стан банківської системи в цілому. Визначено пріоритетні напрямки вирішення проблем банківського інвестиційного кредитування в умовах докапіталізації.

Ключові слова: капіталізація, інвестування, банківська система, власний капітал, інвестиційне кредитування, злиття банків.

Постановка проблеми. Надійна банківська система є однією з найважливіших умов забезпечення фінансової стабільності та економічного зростання. На сьогодні, у зв'язку з постановою НБУ від 04 лютого 2016 року № 58 «Про збільшення капіталу банків України», вирішального значення набувають питання оптимального формування капіталу. Разом з тим, наразі українські банки залишаються одним з потенційних джерел довгострокових інвестицій, як у нові перспективні підприємства, так і у вже існуючі. Адже саме зараз, коли в умовах економічної нестабільності нові підприємства України стикаються з фінансовими труднощами, довгострокові інвестиції для розвитку економіки України є необхідними. Саме тому питання інвестиційної активності банків в умовах докапіталізації стають надзвичайно актуальними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу дослідженню проблем оптимізації капіталу банку приділяють М. Алексеєнко, О. Дзюблюк [5], С. Коваль, В. Міщенко, О. Неізвестна [8], М. Савлук та інші. Аналіз інвестиційної діяльності банків відображено в роботах Г. Андрущенко [4], Т. Косової [6], Н. Слободянюк [6] та інших. Незважаючи на значні напрацювання, що стосуються проблем капіталізації банків та банківських інвестицій в економіку, доцільно продовжувати наукові дослідження з цієї тематики, оскільки зазначена проблема і дотепер є однією з найактуальніших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Високо оцінюючи внесок за-

значених авторів у дослідження проблеми, зауважимо, що поруч із існуючими напрацюваннями є цілий ряд аспектів, які вимагають додаткового висвітлення, зокрема питання інвестиційної активності банків саме в умовах вимоги Національного банку України про докапіталізацію у зазначені Постановою терміни.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз сучасного стану інвестиційної активності банківських установ в умовах докапіталізації, визначення основних проблем, з якими стикаються банки, та обґрунтування рекомендацій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. У ринкових умовах господарювання загальноекономічна роль банків у суспільстві визначається їх спроможністю залучати тимчасово вільні кошти та можливістю ефективно використовувати акумульовані ресурси. Мобілізація грошових коштів необхідна для задоволення фінансових потреб реального сектора економіки з метою постійного обігу капіталів підприємств.

Комерційні банки, які мають на меті збільшення темпів розвитку і приріст конкурентоспроможності своєї діяльності можуть брати участь в інвестиційному процесі з трьох основних видів діяльності:

- обслуговування руху коштів, які належать інвесторам-клієнтам і призначені для інвестування;
- мобілізація накопичень для заощаджень і спрямування їх на інвестування через ринок цінних паперів;

– надання кредитів інвестиційного характеру за рахунок власних і залучених ресурсів.

Вказані вище напрямки тісно пов'язані між собою. Мобілізуючи капітали, заощадження населення, інші вільні грошові кошти, банки формують свої ресурси з метою їх прибуткового використання. Обсяг і структура операцій з акумулювання коштів – основні фактори впливу на стан кредитних та інвестиційних портфелів банків, можливості їх інвестиційної діяльності [4, с. 170].

В законі України «Про банки і банківську діяльність» було визначено сутність інвестиційних банків. Згідно з нормативним актом, інвестиційними вважаються банки, більше 50% активів яких є активами одного виду, у даному випадку інвестиційними кредитами та цінними паперами [3]. Проте, враховуючи структуру активів банків України, необхідно зауважити, що на сьогодні інвестиційні банки в нашій країні не функціонують.

Кредити, спрямовані на фінансування інвестицій мають певні особливості. По-перше, їх розміри та терміни погашення на багато вищі за розміри та терміни надання кредиту під поточні потреби підприємств. По-друге, у інвестиційному кредитуванні право на об'єкт інвестування зафіксовано за позичальником, окрім випадку, коли він є предметом застави.

До переваг інвестиційного кредитування, у порівнянні з портфельним інвестуванням можна віднести: остаточно прописаний термін; конкретна плата, яка не буде коливатися в залежності від результатів діяльності суб'єкта інвестування; мінімізація ризику втрат за рахунок різноманітних форм забезпечення виконання зобов'язань; обсяги прямих і портфельних інвестицій регламентуються НБУ залежно від розміру капіталу банку (нормативи інвестування в цінні папери окремо за кожною установою Н11, загальної суми інвестування Н12), тому інвестиційне кредитування дозволяє збільшити інвестиційну потужність банку [6, с. 61].

Останнім часом спостерігається загальне зниження обсягів банківського кредитування. При цьому, протестується така закономірність: кредитні ресурси надаються переважно позичальникам, які гарантували вчасне і повне повернення коштів, значна частина кредитів спрямована у невиробничу сферу.

Більша частина позичок (93,5%) надається на поточну діяльність, що є негативним для розвитку економіки, адже лише 6,5% від суми позичок, спрямовані на амортизацію основних засобів та обладнання.

Проаналізувавши особливості процесу банківського інвестиційного кредитування, розглянемо проблеми, які виникають при його реалізації.

Одним з основних негативних факторів інвестиційного кредитування є високі процентні ставки. Звернувшись до закордонного досвіду, можна побачити, що у країнах Європи вони майже не відрізняються від ставок за іншими видами кредитування. В Україні процентні ставки вищі за рівень рентабельності переважної більшості інвестиційних проектів. Необхідно додати, що частка довгострокових кредитів в економіку є дуже низькою. Банківські установи України віддають перевагу короткостроковим проектам, які швидко окупаються. Адже при кредитуванні ве-

ликих інвестиційних проектів відбувається залучення коштів на довгий термін, та є ймовірність, що сума нарахованих процентів буде більшою за суму кредиту.

Одним із стримуючих факторів інвестиційного кредитування є не завжди зважена політика держави, що проявляється через тиск державних органів на комерційні банки з метою надання ними кредитів у збитковій галузі. Формально такі «примусові» кредити забезпечені гарантіями з боку держави, однак реально втрати не відшкодовуються. Подібна практика поширюється переважно на найбільші, системні банки, а тому, зважаючи на великі обсяги їхніх фінансових ресурсів, вона не здійснює значного негативного впливу на банківську систему [4, с. 170].

Варто зазначити, що вимоги обов'язкової докапіталізації Національного банку України занадто високі, що призводить до значного обмеження фінансових можливостей комерційних банків. Так, НБУ висунув українським банкам тверду вимогу докапіталізації як єдиної можливості їх подальшого існування. Згідно з Постановою регулятора від 04 лютого 2016 року № 58 «Про збільшення капіталу банків України», банки, статутний капітал яких не відповідає вимогам частини першої статті 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність», зобов'язані привести його розмір у відповідність до вимог цього закону, а саме: до розміру, не меншого, ніж: 120 мільйонів гривень – до 17 червня 2016 року; 200 мільйонів гривень – до 11 липня 2017 року; 300 мільйонів гривень – до 11 липня 2018 року; 400 мільйонів гривень – до 11 липня 2019 року; 450 мільйонів гривень – до 11 липня 2020 року; 500 мільйонів гривень – до 11 липня 2024 року [1].

Згідно з повідомленнями регулятора, станом на початок 2016 року в Україні функціонувало 19 банків, обсяг статутного капіталу яких був меншим за 120 млн. грн. За підсумком 2016 року кількість таких установ скоротилась до трьох. Згідно з графіком збільшення мінімального статутного капіталу, до 11 липня 2017 року українським банкам мають зареєструвати статутний капітал не менший за 200 млн. грн. За підсумком 2016 року кількість банків, обсяг статутного капіталу яких менший за цю позначку, складає 44 [8, с. 143].

Станом на 01 січня 2017 року ліцензію Національного банку України мали 96 банківських установ (в т.ч. 38 банків з іноземним капіталом). Починаючи з 2016 року кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 21. В цілому, рішення про ліквідацію було прийнято стосовно 80 банків [7, с. 5].

Як показують розрахунки та статистичні дані, не всі банки зможуть підвищити обсяг капіталу у зазначений законодавством термін. Так 44 банки з 96 існуючих, за підсумками 2016 року, ще не досягли обов'язкового рівня капіталу. Саме тому їх першочерговою метою буде пошук джерел, які допоможуть у найшвидший строк виконати умови регулятора. А інвестиції у економіку України та підприємницьку діяльність є довгостроковими і тому стають для установ нерентабельними. Такі банки віддають перевагу проектам, здатним давати прибутки в максимально короткі терміни. Варто додати, що кредитні ресурси цих банків є відносно обмеженими, тому вони не мають мож-

ливості фінансування інвестиційних проектів, особливо великого масштабу. Навіть ті банківські установи, які все ж виконали вимоги НБУ, щодо обсягу капіталу у розмірі 200 мільйонів гривень, не мають достатніх коштів для інвестування. Адаже при кредитуванні великих інвестиційних проектів позичкові кошти залучаються на тривалий термін та мають довгий період окупності. А вже 11 липня 2018 року завершується 3й етап капіталізації, який передбачає збільшення капіталу до 300 мільйонів гривень. Нині довгострокові кредити українських банків зменшуються високими темпами, причому це – переважно позички з терміном погашення понад рік. Середній термін активів по банківській системі загалом – дещо більше 8 місяців.

Отже, в першу чергу, для підвищення інвестиційної активності банків важливо вирішити проблему капіталізації, яка є актуальною для переважної більшості банківських установ. А вже потім створювати сприятливі умови для інвестиційної діяльності в цілому. Адаже без вирішення проблеми нестачі капіталу, банки не зможуть отримати ліцензію НБУ та продовжувати функціонування і, відповідно, інвестувати кошти в економіку.

Проблему капіталізації банківської системи допоможуть вирішити такі заходи, як: збільшення прибутку від банківської діяльності; реінвестування прибутку; створення банківських об'єднань, реорганізація банків; залучення субординованого боргу; вихід на первинний і вторинний ринки цінних паперів; зменшення долі активів з високим ступенем ризику.

Зарубіжний досвід у капіталізації банківських установ вказує на те, що для кожної економічної системи використовуються різні методи підвищення обсягу капіталу. У США найчастіше використовується поглинання дрібних банківських установ великими, а також злиття банків з великими капіталами. Країни Центральної та Східної Європи для вирішення проблеми капіталізації в основному використовували залучення іноземного капіталу.

Не зважаючи на те, що існує багато варіантів вирішення проблеми, на сьогодні для вітчизняної економіки більшість з них не підходить. Одним із багатообіцяючих напрямків нарощування капіталу банку для України є злиття та поглинання банків. Воно призведе до збільшення найменувань банківських послуг; виходу на нові ринки та зміцнення позицій на вже відомих; поліпшення репутації банків, уникнення банкрутства; диверсифікації кредитних ризиків.

Варто відмітити, що у європейській практиці стимулювання процесів злиття та поглинання дуже поширене, тим паче в кризових умовах. У результаті використання такого варіанту проблемні банки перетворюються на фінансово-стійкі та сильні. При цьому, з боку держави не потрібно буде виділяти кошти на порятунок неплатоспроможних банків та на виплату вкладів.

Після вирішення проблеми капіталізації доцільно було б приділити увагу розробці певних заходів, щодо поліпшення умов для розвитку інвестиційної активності банківських установ, а саме:

– Для вирішення проблеми занадто високої ціни на банківські кредити доцільно розробити систему зниження рівня процентних ставок шляхом проведення НБУ цілеспрямованої політики щодо зниження облікової ставки та збільшення довіри до банків і залучення більшої частини населення до зберігання коштів у банках;

– Для збільшення обсягів інвестиційного кредитування варто спрямувати державну політику на підвищення контролю за грошовими потоками з метою розширення ресурсної бази банків, впровадження нової методики формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат та надання стабільності у законодавстві, яка б створила придатні умови функціонування підприємств реального сектору.

Висновки і пропозиції. Таким чином, внаслідок проведеного дослідження можна відзначити, що інвестиційному кредитуванню належить сьогодні особлива роль у діяльності українських банків. Проаналізувавши сучасний стан розвитку банківського сектору в цілому та інвестиційну активність банківських установ зокрема, можна зазначити, що їй притаманна низка проблем. А саме: високі процентні ставки, використання тільки короткострокових інвестиційних кредитів, вкладення коштів в невиробничу сферу та тиск з боку держави. Необхідно зазначити, що особливістю банківського сектору наразі є примусова докапіталізація. Отже, в першу чергу, для підвищення інвестиційної активності банків важливо вирішити проблему капіталізації, яка є актуальною для переважної більшості банківських установ. А вже потім створювати сприятливі умови для інвестиційної діяльності в цілому.

Виходячи з цього авторами було запропоновано найкращий для вітчизняної економіки напрям вирішення проблеми капіталізації банківської системи – злиття та поглинання. Крім того, була запропонована низка заходів для поліпшення умов розвитку інвестиційної активності банків, серед яких: зниження процентних ставок, підвищення довіри населення до банків, введення нової методики формування резервів, контроль за грошовими потоками тощо.

Таким чином, для успішного функціонування банківської системи України та розвитку інвестиційної діяльності банківських установ важливо виконати найважливіші заходи, пов'язані з управлінням інвестиційною діяльністю. Це буде запорукою динамічного розвитку та економічного зростання країни. Перспективою подальших наукових досліджень є теоретичне обґрунтування алгоритму злиття та поглинання банків в умовах нестійкості функціонування банківської системи України, а також всебічна оцінка таких заходів.

Список літератури:

1. Про збільшення капіталу банків України [Електронний ресурс]: Постанова Правління НБУ № 58 від 04.02.2016 р. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27072754>
2. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 17.12.2000 р. № 2121-III: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
4. Андрущенко Г.І. Особливості здійснення інвестиційної діяльності банківськими установами в умовах кризи / Г.І. Андрущенко // Фундаментальні основи формування механізмів управління фінансовою системою України в умовах кризи: колективна монографія / За заг. ред. Т.Д. Косової. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. – С. 169-184.
5. Дзюблук О.В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин: монографія / О.В. Дзюблук. – Тернопіль: «Збруч», 2014. – 140 с.
6. Косова Т.Д., Слободянюк Н.О. Банківські інвестиції в національну економіку: класифікація і стратегічні пріоритети / Т.Д. Косова, Н.О. Слободянюк // Фундаментальні основи формування механізмів управління фінансовою системою України в умовах кризи: колективна монографія / За заг. ред. Т.Д. Косової. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. – С. 57-67.
7. Матеріали досліджень МРА «Рюрик». Аналітичний огляд банківської системи України за I квартал 2016 року: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1187>
8. Неізнана О.В., Верич Г.О. Проблеми капіталізації банківської системи України та рекомендації щодо їх вирішення / О.В. Неізнана, Г.О. Верич // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: Зб. наук. праць. – Одеса – 2016. – № 22. – С. 141-144.

Слободянюк Н.А., Верич А.А.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ БАНКОВ В УСЛОВИЯХ ДОКАПИТАЛИЗАЦИИ

Аннотация

В статье раскрыты особенности банковских инвестиций в национальную экономику. Проанализированы существующий уровень инвестиционной активности банков Украины. Рассмотрены основные проблемы, влияющие на уровень инвестиций в экономику. Охарактеризованы требования НБУ, об обязательной докапитализации банковской системы и состояние банковской системы в целом. Определены приоритетные направления решения проблем банковского инвестиционного кредитования, в условиях докапитализации.

Ключевые слова: капитализация, инвестирование, банковская система, собственный капитал, инвестиционное кредитование, слияние банков.

Slobodyanyuk N.O., Verych H.O.

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhaylo Tugan-Baranovskiy

PROBLEMS AND PROSPECTS OF INVESTMENT ACTIVITY OF BANKS UNDER CONDITIONS OF DOCAPITALIZATION

Summary

The article reveals the peculiarities of banking investments in the national economy. The existing level of investment activity of Ukrainian banks is analyzed. The main problems affecting the level of investment in the economy are considered. The requirements of the NBU, the mandatory capitalization of the banking system and the state of the banking system as a whole are characterized. Priority directions of the decision of problems of bank investment crediting are defined, in conditions of additional capitalization.

Keywords: capitalization, investment, banking system, equity, investment lending, merger of banks.